

ნაილი სვანიძე

ენებისა და კულტურების დიდაქტიკა

რომელი კულტურა უნდა ვასწავლოთ?

**ლიტერატურული ტექსტის ადგილი
ენებისა და კულტურების სწავლებაში**

ბოლო რამდენიმე წელია, რაც ენების დიდაქტიკა ენებისა და კულტურების დიდაქტიკა გახდა. ამან სპეციალისტები კიდევ უფრო მეტი სირთულეების წინაშე დააყენა, რაც მრავალი ფაქტორით არის განპირობებული: პირველ რიგში იმით, რომ ტერმინი «კულტურა» პოლისემიურია (ამ ტერმინის ორასზე მეტი განმარტება უნდა არსებობდეს: ყველაზე მოკლედან დაწყებული: *კულტურა, ეს არის ადამიანის არსებობის ფორმა და სტილი*, ყველაზე დეტალურით დამთავრებული). იმავედროულად, არ არის გამოკვეთილი, თუ რა ურთიერთმიმართება არსებობს კულტურასა და ცივილიზაციას შორის.

ასევე, არც თუ ისე მარტივი აღმოჩნდა ენასა და კულტურას შორის არსებული ურთიერთობების დადგენა და მათი ერთხელ და სამუდამოდ განსაზღვრა.

ერთსულოვნებას არის მოკლებული მკვლევართა მოსაზრება იმის თაობაზეც, თუ როგორი ურთიერთმიმართება არსებობს უცხოურ ენებსა და კულტურებსა და მშობლიურ ენასა და კულტურას შორის, თუ როგორი უნდა იყოს ამ უკანასკნელის როლი უცხოური ენებისა და კულტურების სწავლება/შესწავლის დროს. რა უპირატესობები და დაბრკოლებები შეიძლება წარმოშვას მშობლიური ენისა და კულტურის ფაქტორის გათვალისწინებამ ან უგულვებელყოფამ.

შეხედულებათა მრავალფეროვნებით გამოირჩევა იმ ინტერკულტურული ასპექტის ინტერპრეტაციაც, რომელიც ზემოაღნიშნული ურთიერთობებიდან გამომდინარეობს. ასევე არაერთგვაროვანია პა-

სუბი ძალზე მნიშვნელოვან კითხვაზე: უცხოური ენების სწავლების დროს როგორი უნდა იყოს კულტურის ის შინაარსი, რომელიც სასკოლო თუ საუნივერსიტეტო პროგრამამ უნდა გაითვალისწინოს? ღია რჩება კითხვა იმის თაობაზე, უცხოელს ენის მატარებლის კულტურული კომპეტენცია უნდა შევძინოთ თუ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში მისი გაცნობით და გაანალიზებით უნდა დაგვამოყიდე.

მეცნიერ-დიდაქტიკოსთა, ლიტერატორთა, ლინგვისტთა შორის არ არის ერთსულოვნება იმის თაობაზეც, უნდა გამოვიყენოთ თუ არა ლიტერატურული ტექსტი უცხოური ენებისა და კულტურების სწავლების დროს. ზოგიერთი მეცნიერი კატეგორიულად უარყოფს ლიტერატურული ტექსტის დიდაქტიზირების შესაძლებლობას.

ძალზე მნიშვნელოვანია აგრეთვე ის გარემოება, რომ ბოლო წლებში უცხო ენის შესწავლის მიზანი არ არის მხოლოდ მოგვიანებით მისი სხვებისთვის სწავლება, ფილოლოგიური კვლევების წარმოება ან, უბრალოდ, საკუთარი კულტურის გამდიდრება. უცხო ენის შესწავლის მიზანი გახდა მომავალში ამ ენაზე უმაღლესი განათლების მიღება, რაც სტუდენტთა მობილობის შესაძლებლობის გაზრდამ განაპირობა.

ეს არის მცირე, მაგრამ მნიშვნელოვანი ნაწილი იმ კითხვებისა, რომლებიც იბადება, როდესაც ენებისა და კულტურების დიდაქტიკაზე ვსაუბრობთ. ჩვენი მიზანია, ჩვენი მოსაზრება გამოეთქვას დასმული პრობლემატიკის გარშემო და პასუხი გავცეთ ერთ-ერთ მთავარ კითხვას: რას უნდა ნიშნავდეს ინტერდისციპლინარული მიდგომა ენებისა და კულტურების კვლევის და სწავლება/სწავლის დროს? ამისათვის კი საჭიროდ მიგვაჩნია, განვსაზღვროთ, როგორი უნდა იყოს კავშირი ლინგვისტიკას, ლიტერატურას, კულტუროლოგიას, ტექსტოლოგიას (ტექსტის თეორიას), ლინგვოკულტუროლოგიასა და დიდაქტოლოგიას, უფრო კონკრეტულად კი, ენებისა და კულტურების დიდაქტიკას შორის, რათა შევძლოთ პასუხი გავცეთ კიდევ ერთ, არანაკლებ მნიშვნელოვან კითხვას: საუნივერსიტეტო კურიკულუმის შედგენის დროს როგორ ავსახოთ კავშირი ამ ექვს მნიშვნელოვან დისციპლინა/კომპონენტს შორის, რაც, ფაქტობრივად, დაგვანახებს ენებისა და კულტურების სწავლებისადმი ინტერდისციპლინარულ მიდგომას.

თავდაპირველად, განვსაზღვროთ, რას ნიშნავს ინტერდისციპლინარიზმი, მიდგომა, რომელიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ენ-

ებისა და კულტურების სწავლების დროს. როგორ უნდა დავუკავშიროთ ერთმანეთს სხვადასხვა დისციპლინების არსენალში მყოფი კონცეპტები თუ მიდგომები და, შესაბამისად, ეს დისციპლინები, როდესაც ენების/კულტურების დიდაქტიკაზე ვსაუბრობთ.

ჟან პიაჟეს განმარტებით, «*L'interdisciplinarité désigne les échanges et les interactions entre disciplines permettant un enrichissement et une fécondation mutuelle*»¹ [Cuq 2003:138]. მას აქვე შემოაქვს ტრანსდისციპლინარიზმის, მულტიდისციპლინარიზმისა და პლურიდისციპლინარიზმის ცნებები. ტრანსდისციპლინარიზმი ნიშნავს ცოდნის სხვადასხვა წყაროს გარკვეულ სინთეზს და აღნიშნავს იმას, რაც ნასესხებია სხვადასხვა დისციპლინისაგან და რომელიც თითოეულ მათგანს სცილდება. რაც შეეხება მულტიდისციპლინარიზმსა და პლურიდისციპლინარიზმს, ისინი გამოიყენება როგორც სინონიმური ცნებები და ნიშნავს რამდენიმე დისციპლინის თანაარსებობას, რომელთაგან თითოეული ინარჩუნებს მისთვის, როგორც მონოდისციპლინისათვის, დამახასიათებელ თეორიასა და მეთოდოლოგიას [idem]. ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს სხვადასხვა სფეროს სპეციალობებს შორის თანამშრომლობასა და ინტერაქციასთან.

ჩვენი აზრით, ლინგვოკულტუროლოგია უნდა იყოს ის ტრანსდისციპლინა, რომელსაც უნდა დაეფუძნოს დიდაქტოლოგია, ზოგადად, და ენებისა და კულტურების დიდაქტიკა, კონკრეტულად. ეს უკანასკნელი, ჩვენი აზრით, წარმოადგენს ინტერლინგვალური და ინტერკულტურული დიდაქტიკების ერთობლიობას, ვინაიდან ღრმად ვართ დარწმუნებული, რომ შეუძლებელია უცხო ენის შესწავლა მშობლიურ ენასთან მუდმივი პარალელების გავლების, მსგავსებებისა და განსხვავებების დაფიქსირების გარეშე, რაც თავის მხრივ, საკუთარი ენის ღრმა, საფუძვლიან ცოდნას მოითხოვს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, არსებობს ენისა და კულტურის, ცივილიზაციის, დიდაქტიკის, ინტერკულტურული კომუნიკაციის, ანუ იმ ცნებითი აპარატის არა ერთი განმარტება, რომელიც აუცილებლად გეჭირდება, როდესაც ენებისა და კულტურების დიდაქტიკაზე ვსაუბრობთ.

ჩვენ არჩევანი იმ განმარტებების სასარგებლოთ გაგაკეთეთ, რომლებსაც გვთავაზობს 2003 წელს ავტორთა ჯგუფის (ჟან-პიერ კუკის რედაქტორობით) მიერ გამოცემული *ფრანგულის როგორც*

¹ «ინტერდისციპლინარიზმი ნიშნავს დისციპლინებს შორის ურთიერთგაცვლასა და ინტერაქციას, რაც ურთიერთგამდიდრებისა და ურთიერთგანაყოფიერების საშუალებას იძლევა».

უცხო ენისა და მეორე ენის დიდაქტიკის ლექსიკონი.

ენის განმარტების დროს ავტორები ევრდნობიან ზოგად ენათმეცნიერებაში, კონკრეტული ენის გრამატიკასა და სოციოლინგვისტიკაში ჩატრებული კვლევების შედეგებს და ენის კონცეპტს ახასიათებენ როგორც ორი ურთიერთშემავსებელი ასპექტის ერთობლიობას: პირველი ასპექტი აბსტრაქტული და სისტემურია. ასეთ შემთხვევაში ენა გაიგივებულია *იდიომთა*ნ. მეორე ასპექტი სოციალურია და ამ შემთხვევაში ენა გაიგივებულია კულტურასთან. ანუ, პირველ შემთხვევაში საქმე გვაქვს ენის როგორც ნიშანთა სისტემის სოსიურისეულ გაგებასთან. მეორე შემთხვევაში ენა როგორც სოციალური ფენომენი გაიგივებულია კულტურასთან, სადაც სამი ფაქტორი იყრის თავს და ურთიერთშემოქმედებს: *ლინგვისტური მრავალფეროვნება*, მათი *ფუნქციები* და ამ ენაზე მეტყველი *სუბიექტი*. პირველ შემთხვევაში ენას, როგორც *იდიომს*, სწავლობს ენათმეცნიერება, ხოლო მეორე შემთხვევაში ენას როგორც სახესხვაობას (გაიგივებულს კულტურასთან) სწავლობს სოციოლინგვისტიკა. ამიტომაც, უცხო ენის დიდაქტიკა, რომელიც განიხილება როგორც ენის მეცნიერებების ნაწილი, მოიცავს როგორც ენას, ასევე კულტურას, ვინაიდან ენა განისაზღვრება როგორც სწავლებისა და შესწავლის საგანი, რომელიც ორი ზემოთნახსენები კომპონენტისგან შედგება.

ის პარალელიზმი, რომელიც დადგენილია ენის იდიომურ (სხვაგვარად, ლინგვისტურ) ასპექტსა და კულტურულ ასპექტს შორის, სვამს იმ ერთიანი მეცნიერების არსებობის აუცილებლობის საკითხს, რომელიც დიდაქტიზირებულ კულტურას შეისწავლის. ამისათვის მხედველობაშია მისაღები, რაც შეიძლება დიდი რაოდენობის კულტურული რეფერენციები, რომელთა გარეშე ენობრივ პროდუქციას აზრი არ აქვს. ამგვარად, მეცნიერულ (წიგნიერ) კულტურას დიდაქტიკა უპირისპირებს ანთროპოლოგიურ კულტურას, სხვაგვარად, *კულტურულ პრაქტიკებს*, იმ კულტურას, რომელიც ადამიანის არსებობის ფორმასა და სტილს არეგულირებს და რომელიც თითოეული ინდივიდის თვითმყოფადობის ძირითად შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს.

თვითმყოფადობის ამ ასპექტს სხვადასხვანაირად ვიღებთ მხედველობაში ენის სტატუსის მიხედვით, ანუ ენა, რომელსაც ვასწავლით, მშობლიურია, მეორე ენაა თუ უცხო ენა. მშობლიური ენის შემთხვევაში იდენტურობის (თვითმყოფადობის) ასპექტი ფუნდამენტურია.

ბავშვი ენას და კულტურას ბუნებრივ გარემოში დაბადებიდანვე ითვისებს. მეორე ენის შემთხვევაში თვითმყოფადობის ასპექტი იმდენად არის მნიშვნელოვანი, რამდენადაც ის მრავალენოვნების, ანუ შეიძლება ითქვას, კონფლიქტურ კონტექსტში ყალიბდება.

ნაკლებად მწვავედ დგას თვითმყოფადობის საკითხი უცხო ენის შემთხვევაში, როდესაც მისი შესწავლა ინსტიტუციონალურ გარემოში, ხშირ შემთხვევაში თავისუფალი არჩევანის პირობებში ხდება და ამდენად, «*უცხო ენა ვერ ახდენს მოსწავლის კულტურული კაპიტალის რღვევას*». ამ შემთხვევაში საჭიროა, რომ მოსწავლე საკმარისად ფლობდეს იმ სიმბოლურ ქსელს, რომელიც უცხო ენას შესწავლის ობიექტად ხდის, რათა მოახერხოს ამ ენაზე არსის პროდუცირება და აღქმა. ზემონათქვამიდან გამომდინარე, შეიძლება გავიზიაროთ იმ ავტორების მოსაზრება, რომლებიც ასკვნიან, რომ დიდაქტიკური თვალსაზრისით «*La culture est un domaine de références qui permet à l'idiome de devenir langue, que la fonction symbolique de ces références lui accorde le statut de LM, LS ou LE et conditionne la fonction communicative*»² [idem: 149].

რაც შეეხება კულტურის განმარტებას, მას იმ აქსიომატური განმარტებების (სიცოცხლის, საზოგადოების, სამართლის) რიცხვს მიაკუთვნებენ, რომლებიც ინტუიტიურად გამჭვირვალე და ყველასთვის გასაგებია. თუმცა ის ფაქტი, რომ დღეისათვის კულტურის ორასზე მეტი დეფინიცია არსებობს, გვაფიქრებინებს, რომ მეცნიერებს უკიდურესად გაუჭირდებათ, შეთანხმდნენ და ერთხელ და სამუდამოდ დაადგინონ მისი ამომწურავი განმარტება. ვფიქრობთ, არც ის მნიშვნელოვანი გარემოება უნდა დაგვავიწყდეს, რომ კულტურა ისეთი ფენომენია, რომელიც მრავალი ჰუმანიტარული მეცნიერების კვლევის ობიექტია. შესაბამისად, ანთროპოლოგები, ეთნოგრაფები, ისტორიკოსები, ხელოვნებისა და კულტურის კრიტიკოსები მის სხადასხვა დეფინიციებს იძლევიან.

მეცნიერები ახდენენ ამ მრავალრიცხოვანი განმარტებების კლასიფიკაციას სხვადასხვა კრიტერიუმების მიხედვით. არსებობს კლასიფიკაცია ტიპების მიხედვით. ამგვარად გამოყოფენ დესკრიფციული, ისტორიული, ნორმატიული, ფსიქოლოგიური, სტრუქტურალური, გენეტიკური და ა.შ. ტიპის განმარტებებს. კლასიფიკაცია ხდება მიდგომათა მიხედვითაც. ჟაკ დემორგონი გამოყოფს რვა

² «კულტურა რეფერენციების ის სფეროა, რომელიც იდიომს ენად აქცევს : ამ რეფერენციების სიმბოლური ფუნქცია მას ან მშობლიურის, ან მეორე, ან უცხო ენის სტატუსს ანიჭებს და, შესაბამისად, კომუნიკაციურ ფუნქციას განაპირობებს».

სახის მიდგომას: სინქრონულს, დიაქრონულს, სტრატეგიულს, დინამიურს, განზომილებადობიანს, სექტორულს, გეო-ისტორიულს და პეტეროქრონიკულს [Demorgon 2004: 286-291].

კულტურის მნიშვნელობის არაერთგვაროვან ინტერპრეტაციას ჟაკ დემორგონი ხსნის ორი სხვადასხვა მიდგომიდან გამომდინარე: პირველი, მისი აზრით, ეს არის ლოგიკური, ანალიტიკური მიდგომა, რომელიც ასახავს იმას, თუ რა მიზანი გვამოძრავებს კულტურული ფენომენების განხილვისას. შეიძლება დავინტერესდეთ კულტურული პროდუქტით ან იმ პროცესებით, რომლებიც ამ პროდუქტებს წარმოშობს. ან, როგორც ეს ხდება სოციოლოგიისა და ეთნომეთოდოლოგიის დაპირისპირების შემთხვევაში, დავინტერესდეთ საზოგადოებებით, რომლებიც გავლენას ახდენენ ინდივიდებზე ან, პირიქით, დავინტერესდეთ ინდივიდებით, რომლებიც ქმნიან კულტურებსა და საზოგადოებებს.

მეორე მიდგომა გეოისტორიულია. „კულტურის“ ყველაზე ელიტისტური გამოყენება ალბათ ფრანგული კლასიკური გამოყენებაა. ამ შემთხვევაში ის ე.წ. კულტივირებულ კულტურას ნიშნავს, რომელსაც ერთადერთ უნივერსალურ კულტურად მიიჩნევენ. ბრიტანელებისა და ამერიკელებისათვის პრიორიტეტულია ამ სიტყვის ანთროპოლოგიური გამოყენება, რაც იმ კულტურათა მრავალფეროვნებით აიხსნება, რომლებსაც ბრიტანელები თავიანთ კოლონიებში ხვდებიან, ხოლო ამერიკელები ინდიელებთან და მათ შავ მონებთან ურთიერთობის დროს. ამიტომაც ამ ქვეყნის წარმომადგენელმა მეცნიერებმა შექმნეს მთელი მიმდინარეობა, რომელსაც კულტურალიზმი შეარქვეს.

განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია კულტურის ეთნოგრაფიული განმარტება, რომელსაც ცნობილი ანთროპოლოგი ბურნეტ ტეილორი გვთავაზობს: «*La culture est cet ensemble complexe qui comprend la connaissance, les croyances, l'art, la morale, le droit, les mœurs et toute capacité et habitude acquises par l'homme comme membre d'une société*»³ [ციტ. in: Maddalena de Carlo: 25]. ეს განმარტება შეკუმშული და ლაკონური ფორმით ასე შეიძლება წარმოვადგინოთ: *კულტურა არის ადამიანის არსებობის ფორმა და სტილი*. ის არ არის, როგორც ამას აბდუ დიუფი ამბობს, «*une «donnée» de la nature... c'est le produit de l'esprit humain, de choix*

³ «კულტურა არის კომპლექსური ერთიანობა, რომელიც მოიცავს ცოდნას, რწმენას, ხელოვნებას, მორალს, სამართალს, წეს-ჩვეულებებს და ყველა იმ უნარსა და ჩვევას, რომელსაც ადამიანი იძენს როგორც ამა თუ იმ საზოგადოების წევრი».

*individuels et collectifs constants. Elle se construit constamment dans l'interaction qui différencie, en même temps qu'elle crée, les conditions de l'échange avec les autres»*⁴ [Diouf 2008: 53]. ამგვარად, კულტურა არის კონცეპტი, რომელიც შეიძლება ეხებოდეს როგორც სოციალურ ერთიანობას (თვით მთელ საზოგადოებას), ასევე ცალკეულ ინდივიდს.

ამასთან ერთად, აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ერთი ვრცელი კულტურის შიგნით ყოველთვის თანაარსებობს უფრო პატარა კულტურები, რომელთა ფუნქციონირების სქემაც იგივეა. ამიტომაც, როდესაც კულტურაზე ვლაპარაკობთ, უნდა ვილაპარაკოთ მრავლობით რიცხვში, ვინაიდან არ არსებობს წმინდა კულტურა, ის ყოველთვის სხვადასხვა კულტურების ნარევია, ის პლურალისტური მთლიანობაა. შესაბამისად, ჩვენ მიერ დამოწმებული ლექსიკონის ავტორების კვალდაკვალ შეიძლება გამოვყოთ კულტურის შემდეგი ტიპები: ეროვნული კულტურები, რომელთა შიგნით შეიძლება უცხოური კულტურები თანაარსებობდნენ და ურთიერთზემოქმედებდნენ; პროფესიული კულტურები, თაობების კულტურები, აქტიური ცხოვრების შემდეგი, ე.წ. მესამე ასაკის კულტურა; რელიგიური კულტურები, რეგიონალური კულტურები, ერთნაირი გატაცების მქონე ადამიანების ჯგუფობრივი კულტურები; უხილავი კულტურები. აქვე უნდა გამოვყოთ კულტურის კიდევ ერთი, ენობრივი ტიპი, როდესაც ამა თუ იმ სიტყვის ცოდნას ემატება ამ სიტყვის ეტიმოლოგიის ცოდნაც.

ერთ მოცემულ ჯგუფში ან ერთ ინდივიდში აკუმულირებას ახდენს რამდენიმე ტიპის კულტურა. შესაბამისად, ისინი შეიძლება სხვადასხვა კულტურებს ეკუთვნოდნენ. აქედან გამომდინარე, ლაპარაკია არა კულტურაზე, არამედ კულტურულ პრაქტიკებზე.

მოცემული კულტურის ადგილობრივმა წარმომადგენლებმა ეს კულტურა, ასე ვთქვათ, შიგნიდან, ხშირად გაუთვინცნობიერებლად შეიძინეს. უცხოელები, რომლებსაც საკუთარი, განსხვავებული კულტურა აქვთ, ენის შესწავლის პროცესში ამ ენის მატარებლების კულტურას გარედან ეუფლებიან, აცნობიერებენ რა იმ განსხვავებებს, რომლებიც ამ ორ კულტურას შორის არსებობს. ამიტომაც, ისინი იძულებულნი არიან ერთმანეთს რაღაცნაირად დაუკავშირონ შესასწავლი კულტურის ელემენტები და მოახდინონ იმის რე-

⁴ «ბუნებისგან «ნაბოძები», ის ადამიანის გონების ნაყოფია, მუდმივი, ინდივიდუალური და კოლექტიური არჩევანის ნაყოფი. ის იქმნება მუდმივი ინტერაქციის პროცესში, ინტერაქციისა, რომელიც თან განასხვავებს, თან სხვებთან გაცვლის პირობებს ქმნის».

კონსტრუირება, რაც ამ კულტურის მატარებლებმა სპონტანურად შეიძინეს, დაუბრუნდნენ კვლავ საკუთარს, რომელმაც უცხოური ენისა და კულტურის შესწავლის პროცესში გარკვეული მოდიფიკაცია განიცადა იმ გაგებით, რომ მათ კულტურული ცოდნა გაიმდიდრეს და საკუთარ ქცევაში გარკვეული ცვლილებები შეიტანეს.

ასეთ შემთხვევაში, კულტურის ცოდნის აგება, შეძლება ითქვას, სპირალის ფორმას იღებს. გამოვდივართ საკუთარი კულტურიდან, ვიხსნებით სხვა კულტურის გაგებისა და, გარკვეულწილად, მისი ათვისებისათვის და უკან უბრუნდებით საკუთარს, რომელმაც ამასობაში გარკვეული მოდიფიკაცია განიცადა. სწორედ ეს პროცესი ასახავს ინტერკულტურულ კომუნიკაციას და მის მეცნიერულ დონეზე წარმართვას დიდაქტიკის ის ასპექტი უზრუნველყოფს, რომელსაც ინტერკულტურული დიდაქტიკა ჰქვია.

ამასთან ერთად, ენებისა და კულტურების დიდაქტიკის ამოცანა, პირველ რიგში, ამ განსხვავებების გამოკვეთა და იმ მეთოდოლოგიის შემუშავებაა, რომელიც განსაზღვრავს რომელი კულტურა და როგორ უნდა ვასწავლოთ და როგორ დაუკავშიროდ მისი სწავლება ენის როგორც იდიომის სწავლებას.

რაც შეეხება ენასა და კულტურას შორის კავშირს, სადაო აღარ უნდა იყოს ის ფაქტი, რომ ეს ორი ფენომენი ერთმანეთისაგან განუყოფელია. ეს ღრმა და, შესაძლებელია, ყველაზე საიდუმლოებით მოცული კავშირი, რომელიც ენასა და კულტურას შორის არსებობს, შემდეგში მდგომარეობს: 1. ენა არ არსებობს ადამიანის გარეშე და, პირიქით, ადამიანი არ არსებობს ენის გარეშე. 2. კულტურა არ არსებობს ადამიანის გარეშე და, პირიქით, ადამიანი არ არსებობს კულტურის გარეშე.

ეს ორი მნიშვნელოვანი ფაქტორი განაპირობებს იმას, რომ ისევე, როგორც ადამიანი, რომლის გარეშეც ეს ორი ფენომენი არ არსებობს, ენაც და კულტურაც ინტერდისციპლინარული კვლევის ობიექტებია, რაც თავის მხრივ გასაგებს ხდის მიდგომათა და მეთოდოლოგიათა მრავალფეროვნებას, რომლებსაც თითოეული დისციპლინა მათი კვლევის დროს იყენებს. ამ ორ ფენომენს შორის არსებული მჭიდრო კავშირი, ის ფაქტი, რომ ისინი ერთმანეთის გარეშე არ მოიაზრებიან, იმის აუცილებლობას ბადებს, რომ თითოეული მათგანი მხოლოდ რომელიმე ცალკე აღებული მეცნიერების შესწავლის საგანი კი არ უნდა იყოს, არამედ ისეთი მაინტეგრირებული დისციპლინისა, რომელიც ცხადყოფს ამ განუყოფლობას და შეისწავლის

ამ კავშირის თავისებურებას. მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენს უნივერსიტეტში ასეთი მაინტეგრირებელი დისციპლინა – ლინგვოკულტუროლოგია – უკვე შემოღებულია, მიგვაჩნია, რომ ის უნდა შედიოდეს ყველა იმ სპეციალობის პროგრამაში, სადაც ნებისმიერი სახის ინტერაქცია მოიაზრება.

როგორი გზა გაიარა ფრანგულის როგორც უცხო ენის სწავლების მეთოდოლოგიამ და, შესაბამისად, სახელმძღვანელოებმა ენაში არსებული კულტურული კომპონენტის სწავლების თვალსაზრისით იმის მიხედვით, თუ როგორ ვითარდებოდა და რა ცვილებებს განიცდიდა დიდაქტიკა როგორც მეცნიერება (გამოყენებითი ლინგვისტიკიდან ენებისა და კულტურების დიდაქტოლოგიამდე). ჩვენ არ შევუდგებით აღნიშნული პრობლემატიკის დეტალურ ანალიზს საჟურნალო სტატიისათვის განკუთვნილი ადგილის სიმცირის გამო. ერთს კი აღვნიშნავთ, რომ სწორედ ლიტერატურა იყო ყველა დროის სახელმძღვანელოს ის მნიშვნელოვანი შემადგენელი ნაწილი, რომლითაც უცხო ენის სწავლებაში კულტურული კომპონენტი იყო გამოკვეთილი.

ვიდრე ენისა და კულტურის სწავლებაში ლიტერატურის როლზე გადავიდოდეთ, ორიოდე სიტყვით შევუბნოთ ენასა და ლიტერატურას შორის ურთიერთმიმართების საკითხს.

როგორც მირეი ნატურელი აღნიშნავს, «... *l'objet littéraire, quoiqu'il se réalise à travers le langage, n'est jamais donné dans le langage; il est, au contraire, par nature, silence et contestation de la parole*»⁵ [Naturel 1995: 25]. თუ ეს ასეა, მაშინ ისმის კითხვა: ლიტერატურული ტექსტი ასწავლის კომუნიკაციას? ვითვალისწინებთ რა იმ გარემოებას, რომ ლიტერატურული ტექსტი განიხილება როგორც კომუნიკაციის განსაკუთრებული ფორმა, ჩვენ შევეცდებით დავასაბუთოთ, რომ მას ეს შეუძლია იმ შემთხვევაში, თუ ის აკმაყოფილებს გარკვეულ პირობებსა და კრიტერიუმებს, რომლებზეც ქვემოთ გვექნება საუბარი.

ხაზგასმით გვინდა აღვნიშნოთ, რომ ამ შემთხვევაში ჩვენ არ ვსაუბრობთ ლიტერატურის სწავლებაზე, ეს სხვა პრობლემაა და მას სხვა მეთოდოლოგია, სხვაგვარი მიდგომა სჭირდება. ჩვენ ვსაუბრობთ ლიტერატურული ტექსტებით ენისა და, განსაკუთრებით, კულტურის/ცივილიზაციის სწავლებაზე. იმავედროულად, იმ

⁵ “ლიტერატურული ფაქტი (ლიტერატურული ობიექტი), მიუხედავად იმისა, რომ მისი რეალიზაცია ენის საშუალებით ხდება, არასოდეს არის მოცემული ენაში : პირიქით, ის წარმოადგენს სიტყვის მიჩუმაობას, მისი მუდმივი კამათის საგნად გახდომას”.

ენისა და ენობრივი ხერხების სწავლებაზეც, რომლებიც კულტურისა და ცივილიზაციის ამა თუ იმ ფორმებით გამოხატვას, წარმოჩენას ემსახურება. ჩვენ ვიზიარებთ იმ სპეციალისტების მოსაზრებას, რომლებიც ამტკიცებენ, რომ ლიტერატურას მნიშვნელოვანი ადგილი უნდა ეკავოს უცხო ენის სწავლება/შესწავლის პროცესში, რომელთაც მიაჩნიათ, რომ ლიტერატურული ტექსტი «*est un laboratoire langagier, où la langue est si instamment sollicitée et travaillée, que c'est en lui qu'elle révèle et exhibe le plus précisément ses structures et ses fonctionnements*»⁶ [Papo 1989: 8]. შესაბამისად, ჩვენ მიგვაჩნია, რომ ლიტერატურა არ/აღარ უნდა იყოს ე.წ. კულტურული “დამატება”, არამედ ის უნდა იყოს ენის სწავლების პროცესის მთავარი საფუძველი და საძირკველი.

ჩვენი აზრით, ლიტერატურული ტექსტების უმნიშვნელოვანეს თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ მათი უმრავლესობა პასუხობს მეტ-ნაკლებად კოდირებულ ნორმებს, რაც ნიშნავს იმას, რომ ისინი გაზიარებულია, პირველ რიგში, ავტორის მიერ და მასთან ერთად მკითხველის და ყველა იმ ინსტიტუციონალური პარტნიორის მიერ, რომლებსაც თავისი წვლილი შეაქვთ ლიტერატურულ კომუნიკაციაში. როგორც სოციოლოგი ბურდიე აღნიშნავს, „... *les auteurs ayant autorité pour écrire (les écrivains) contribuent à produire tout à la fois la langue officielle, c'est-à-dire cette variante particulière de la langue constituant la norme théorique à laquelle toutes les pratiques linguistiques sont objectivement mesurées, et la croyance dans les règles qui en gouvernent les enjeux*“⁷ [ციტ. in: Papo 1989: 28]. შესაბამისად, ლიტერატურული ტექსტი ენობრივი და სოციოკულტურული ფენომენია, რომელიც იმავდროულად, კულტურულისა და ინტერკულტურულის თავმოყრის ადგილს, მათ წყაროს წარმოადგენს.

აქედან გამომდინარე, უცხო ენის სწავლების დროს ლიტერატურული ტექსტების გამოყენება ოთხ ძირითად მიზანს უნდა ემსახურებოდეს: 1. ენობრივი სრულყოფა. 2. კითხვის კომპეტენციის, ზოგადად, და ლიტერატურული ტექსტის (მრავალმხრივი) წაკითხვის

⁶ “ენობრივი ლაბორატორიაა, სადაც ენაზე მოთხოვნა ისე ძლიერია, ის იმდენად დამუშავებულია, რომ ენა სწორედ ამ ლაბორატორიაში გამოავლენს სრულყოფილად თავის სტრუქტურებსა და ფუნქციონირებას”.

⁷ “ავტორებს, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან წერონ (მწერლებს), წვლილი შეაქვთ ოფიციალური ენის, ანუ ენის იმ განსაკუთრებული ვარიანტის შექმნაში, რომელიც თეორიულ ნორმას წარმოადგენს და რის მიხედვითაც ყველა ლინგვისტური პრაქტიკები ობიექტურად იზომება. ისინი ხელს უწყობენ ასევე იმ წესებისადმი რწმენის დამკვიდრებაში, რომლებიც მის მნიშვნელობას (დანიშნულებას) მართავს”.

კომპეტენციის გამომუშავება. 3. ლიტერატურული ცოდნის შეძენა.
4. კულტურის/ცივილიზაციის შესწავლა.

ვიდრე ლიტერატურული ტექსტების შერჩევის კრიტერიუმებზე გადავიდოდეთ, განვსაზღვროთ თუ რა განსხვავებაა არალიტერატურულ და ლიტერატურულ ტექსტებს შორის.

ცნობილია, რომ კითხვა ნიშნავს აღქმას. ზოლო როგორც ნებისმიერი აღქმითი ქმედება, კითხვის პროცესი მნიშვნელობის მიმნიჭებელი პრაქტიკაა. აღიქვა რაიმე, თავის მხრივ, ნიშნავს მიანიჭო მას რაღაც არსი, მნიშვნელობა/მნიშვნელობები. კითხვის პროცესში მკითხველი ხელახლა ახდენს არსის პროდუცირებას, კონსტრუირებას. პირველი ტიპის, ანუ არალიტერატურულ ტექსტს მხოლოდ ერთი მნიშვნელობა, ერთი არსი აქვს, მაშინ, როდესაც ლიტერატურული ტექსტი პლურალისტური წაკითხვის საშუალებას იძლევა. აქედან გამომდინარე, ზოგიერთი დიდაქტიკოსის აზრით, არალიტერატურული ტექსტით შეგვიძლია ყოველდღიური კულტურა გასწავლოთ. ლიტერატურული ტექსტით კი ზოგადად ცივილიზაციური ხასიათის ერუდირებულ, ანუ კულტივირებულ კულტურას გასწავლით. თუმცა ის გამოცდილება, რომელიც ჩვენ ლიტერატურული ტექსტების გამოყენებით ფრანგული ენის სწავლებაში დავვიგროვდა, იმის მტკიცების უფლებას გვაძლევს, რომ ლიტერატურულმა ტექსტმა ორივე ტიპის კულტურის შესწავლას, ზოგადად ამ ენაზე კომუნიკაციის სწავლებას შეიძლება შეუწყოს ხელი, როდესაც მათი შერჩევის დროს შემდეგ კრიტერიუმებს ვეყრდნობით:

1. ტექსტი უნდა იყოს, პირველ რიგში, თხრობითი და ინფორმაციული თვალსაზრისით მდიდარი. ეს ინფორმაცია, ბუნებრივია, კულტურულ/ცივილიზაციური ხასიათის უნდა იყოს.

2. გამოკვეთილი უნდა იყოს ტექსტის კომუნიკაციური ასპექტი.

3. ტექსტს უნდა ჰქონდეს ინტერაქციული პოტენციალი.

4. იმისათვის, რომ ტექსტი იყოს ინტერაქციული პოტენციალის მატარებელი, მთხრობელი უნდა იყოს მოქმედების მონაწილე, ანუ თხრობა უნდა მიმდინარეობდეს პირველ პირში და მთხრობელმა სხვა პერსონაჟებიც ამ პრინციპით უნდა შემოიყვანოს.

5. იმაგდროულად, ნაწყვეტი იმგვარად უნდა იყოს შერჩეული, რომ სტუდენტს მთლიანი ნაწარმოების წაკითხვის სურვილი გაუჩნდეს, რაც ლიტერატურული ცოდნის შეძენას შეუწყობს ხელს.

ყოველივე ზემონათქვამს მიყვარათ იმის აუცილებლობამდე, რომ დავფიქრდეთ, როგორ მოვაშალოთ პედაგოგები უცხო ენებისა და

კულტურების სასწავლებლად, თემა, რომელიც ცალკე დისკუსიის საგანია. თუმცა ამთავითვე უნდა ითქვას, რომ მათ აუცილებლად უნდა მივაწოდოთ ძალზე მნიშვნელოვანი ცნებითი და კონცეპტუალური აპარატი, რაც რამდენიმე დისციპლინის აუცილებელმა სწავლებამ უნდა უზრუნველყოს: ლინგვისტიკის, ლიტერატურული კრიტიკის, ტექსტის თეორიების/დისკურსის ანალიზის, სოციოლოგიის, სოციოლინგვისტიკის, კულტუროლოგიისა და ლინგვოკულტუროლოგიის დისციპლინებისა, რომლებიც აუცილებლად უნდა შედიოდეს საუნივერსიტეტო პროგრამაში.

ბიბლიოგრაფია

1. Carlo Maddalena de – *L'interculturel*. CLE International, Paris, 1998.
2. Cuq Jean-Pierre, sous la direction de - *Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde*. CLE International Paris, 2003.
3. Jacques Demorgon – *Complexité des cultures et de l'interculturel. Contre les pensées uniques*. Ed. ECONOMICA, 2004.
4. Diouf Abdou – *Au service du pluralisme culturel*. In: *Manière de voir. Le Monde diplomatique. La bataille des langues*. Bimestriel, Numéro 97, février-mars 2008.
5. Naturel Mireille – *Pour la littérature. De l'extrait à l'œuvre*. CLE International, Paris, 1995.
6. Papo E. – Bourgain D. – *Littérature et communication en classe de langue. Une initiation à l'analyse du discours littéraire*. LAL. Hatier, Paris, 1989.